

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

FORMATION OF ACCOUNTING POLICY OF THE ENTERPRISE FOR ACCOUNTS RECEIVABLE

У статті проаналізовані теоретична та практична складові частини процесу формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості. Визначена роль облікової політики в управлінні фінансовими активами підприємства. Обґрунтована необхідність включення до розпорядчого документу з облікової політики підприємства окремих елементів щодо обліку дебіторської заборгованості.

Ключові слова: облікова політика, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів.

В статье проанализированы теоретическая и практическая части процесса формирования учетной политики предприятия относительно учета дебиторской задолженности. Определена роль учетной политики в управлении финансовыми активами

предприятия. Обоснована необходимость включения в распорядительный документ об учетной политике предприятия отдельных элементов относительно учета дебиторской задолженности.

Ключевые слова: учетная политика, дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов.

In the article being analyzed theoretical and practical parts of process formation of accounting policy of enterprise about accounting of receivable. The role of accounting policy in the management of financial assets is determined. Necessity of including to the regulatory document of accounting policy important parts about accounting of receivable was explained in the article.

Key words: accounting policy, receivable, reserve of doubtful debts.

УДК 657.36

Левченко З.М.

к.е.н., доцент,
професор кафедри Організації обліку та аудиту
Полтавська державна аграрна академія

Постановка проблеми. Дебіторська заборгованість як джерело грошових надходжень, щодо яких підприємство приймає управлінські рішення про фінансування основної, інвестиційної чи фінансової діяльності, потребує методологічного забезпечення облікових процедур та надання звітної інформації. З погляду організації бухгалтерського обліку розрахунків важливе значення для підприємства має формування адекватної облікової політики щодо їх обліку. Облікова політика є не лише інструментом організації обліку, а й елементом управління заборгованістю підприємства.

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» – це заборгованість дебіторів підприємству на певну дату [1]. Це означає, що господарські операції, пов'язані з її утворенням, вже відбулися в минулому, і головним завданням обліку залишається питання її погашення або мінімізація втрат від несвоєчасної сплати боргу. В організаційному плані це дуже важливі і надскладні питання. Тому облікова політика підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості повинна методично забезпечувати порядок обліку господарських операцій щодо її погашення, управління станом заборгованості як фінансовим активом та організацію звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання облікової політики підприємства та головних етапів її формування досліджували у своїх працях такі вчені, як В.М. Жук, В.М. Гаврилюк, Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, Н.І. Цегельник, В.О. Кулик. Більшість досліджень стосуються переважно загальних питань обліку дебіторської заборгованості, її визнання та оцінки.

Але залишається потреба максимально узагальнити проблеми формування облікової полі-

тики щодо обліку дебіторської заборгованості та сформулювати наукові та практичні пропозиції її удосконалення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку бухгалтерського обліку та економічних перспектив господарюючих суб'єктів.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення досвіду формування облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості та розроблення пропозицій щодо складових елементів розпорядчого документу про облікову політику підприємства в частині обліку дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державні органи виконавчої влади в Україні згідно із законодавством забезпечують державне регулювання в галузі бухгалтерського обліку з метою створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів. [2] Уніфікація форм звітності, методик та порядку складання фінансової звітності все ж передбачає наявність певних особливостей в організації бухгалтерського обліку і виборі власної облікової політики суб'єктами господарювання.

Історія впровадження в організацію бухгалтерського обліку порядку вибору облікової політики підприємствами має свою еволюцію у практиці облікової роботи. Сьогодні прийшли до такого розуміння: облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [2].

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку дещо інакше трактують і саме явище облікової політики, і підходи до її місця в управлінні підпри-

емством. Згідно з Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», облікові політики – це конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання під час складання та подання фінансової звітності [3].

Зміни, що внесені останньою редакцією Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», підкреслюють роль облікової політики в організації і веденні бухгалтерського обліку, наголошуючи на її провідній ролі у формуванні на підприємстві власної методики обліку окремих операцій та подій, щодо яких може існувати кілька методів, правил чи прийомів проведення облікових процедур. Але все ж міжнародні стандарти дають власникам та менеджерам підприємства більше свободи у формуванні облікової політики, чим підкреслюють її важливе місце в системі управління підприємством, його діяльністю, майновими та фінансовими активами.

На нашу думку, повне та неупереджене формування облікової політики, яка втілювала б набутий досвід ведення господарської діяльності і розрахункової дисципліни підприємства та враховувала сучасні реалії законодавчого поля й економічної ситуації в країні, відповідало би потребам управління та захищало інтереси власника.

З метою удосконалення обліку дебіторської заборгованості, узагальнення методичних підходів до формування облікової політики підприємства щодо цього об'єкта обліку та розрахунків з дебіторами зокрема пропонуємо такі рішення.

У наукових публікаціях українських вчених дослідження формування облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості знайшли своє відображення. І.В. Супрунова наводить перелік елементів облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості, до якого включає: види діяльності підприємства, форму ведення обліку, визнання та оцінку дебіторської заборгованості, класифікацію та аналітику дебіторської заборгованості, визнання сумнівної заборгованості, період та метод нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною, порядок списання безнадійної заборгованості [4, с. 359]. Н.І. Цегельник доповнює цей перелік такими елементами, як: вимоги до змісту та оформлення первинних документів з продажу продукції, організація архіву та строки зберігання документів, порядок, строки проведення інвентаризації та її об'єкти, організація внутрішнього контролю розрахунків [5, с. 80].

На нашу думку, цей перелік перевантажений організаційними процедурами, які до облікової політики мають опосередкований стосунок і є елементами загальної системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Проте до цього

переліку все ж слід внести нові елементи, які будуть формувати облікову політику підприємства в частині методики, принципів та процедур щодо обліку дебіторської заборгованості.

Головним принципом бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо облікової політики є принцип послідовності. Послідовність – це постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики [2]. Але можна стверджувати, що облікова політика підприємства повинна дотримуватися всіх передбачених Законом «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» принципів, які формують систему організації бухгалтерського обліку на підприємствах. Зокрема, під час організації бухгалтерського обліку розрахунків із дебіторами та дебіторської заборгованості важливим є питання її визнання та відображення у фінансовій звітності на дату балансу. Т.В. Давидюк наголошує, що резерв сумнівних боргів створюється саме для забезпечення принципу відповідності доходів і витрат і тому не є обґрунтованим для окремих видів дебіторської заборгованості, а саме для заборгованості з виданих авансів та наданих позик, оскільки за ними у підприємства не виникають доходи [6, с. 107].

На нашу думку, таке твердження не є досить обґрунтованим. Такого принципу у сучасному законодавстві немає. Принцип нарахування визначений таким чином: нарахування – доходи і витрати – відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів [2]. Про відповідність доходів і витрат не йдеться, а створення резервів сумнівних боргів є одним із важливих елементів облікової політики підприємства, оскільки дає можливість відображати у фінансовій звітності майбутні грошові потоки, оцінені за чистою вартістю реалізації.

Більшість економістів радять створювати резерви сумнівних боргів лише для дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги як результат основної діяльності. Але пов'язувати це з дією принципу відповідності доходів і витрат не варто. Тому підприємство має саме вирішувати, щодо якого виду дебіторської заборгованості йому створювати резерв.

Нормативні документи пропонують лише один елемент до розпорядчого документу підприємства з облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості, а саме: вибір методу обчислення резерву сумнівних боргів (у разі потреби – спосіб визначення коефіцієнта сумнівності) [7].

Із цього приводу треба констатувати таке. Аналіз розпорядчих документів щодо облікової політики значної кількості підприємств Полтавської області дає нам підстави стверджувати, що більшість із них взагалі не включають подібний елемент до Наказу

про облікову політику або декларують його створення, та все ж ніяких дій з цього приводу не здійснюють. Сума дебіторської заборгованості у звітності відображається в сумі погашення, яка була первісно визнана, без урахування сумнівної заборгованості, яка все ж має місце в системі розрахунків незалежно від ретельності вибору партнерів.

Вимоги П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачають надання інформації про заборгованість дебіторів на дату балансу в оцінці за чистою вартістю реалізації, яка є різницею між визнаною сумою заборгованості та сумою резерву сумнівних боргів [1]. За економічним змістом чиста вартість реалізації дебіторської заборгованості є сумою майбутніх грошових надходжень, на які підприємство може розраховувати як на реальний фінансовий ресурс, вже з урахуванням можливих негараздів з простроченням платежів окремими дебіторами з різних організаційних, юридичних чи економічних причин.

Керівництву підприємства для прийняття управлінських рішень щодо розпорядження майном та діяльністю підприємства з метою фінансування їх виконання необхідна саме така інформація. Тому для формування об'єктивної облікової інформації щодо майбутніх грошових надходжень в обліковій політиці потрібно не лише передбачати методи створення резерву сумнівних боргів та супутніх їм способів визначення коефіцієнта сумнівності, а й інші необхідні положення. Серед них можемо виділити такі.

1. Визначення переліку видів поточної дебіторської заборгованості, щодо якої буде створюватися на підприємстві резерв сумнівних боргів. Діючи П(С)БО 10 жорстко цей перелік не визначений. Традиційно створення резерву передбачалося лише для поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Але залежно від специфіки діяльності підприємства цей перелік може бути розширений. До цього переліку можуть потрапити такі види заборгованості, як розрахунки за претензіями, розрахунки з відшкодування матеріальних збитків тощо.

2. Методичні підходи щодо класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення. П(С)БО 10 вимагають обов'язкового надання у фінансовій звітності інформації щодо суми поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення. Для цього необхідно визначити, за якою методикою буде ранжироватися визнана дебіторська заборгованість за строками непогашення: за останні 6 місяців чи за останні 3 роки. Для забезпечення такої інформації для аналізу потрібна відповідна організація обліку первісного визнання дебіторської заборгованості та її оцінки, дотримання строків та факту погашення, визнання заборгованості безнадійною за відповідні облікові періоди.

3. Важливим елементом обліку дебіторської заборгованості є її визнання та оцінка. Під час визнання доходу від операцій між пов'язаними сторонами використовуються інші методи оцінки визнання доходу, ніж за звичайних обставин реалізації продукції, робіт, послуг стороннім особам. Тому під час формування облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості необхідно визначитися з переліком пов'язаних сторін та методами оцінки доходу під час операцій з ними. Також передбачити можливість визначення резервів для покриття збитків від таких операцій.

Включення до розпорядчого документа з облікової політики підприємства запропонованих положень дасть змогу формувати в обліку інформацію про стан дебіторської заборгованості, об'єктивну оцінку майбутніх грошових надходжень та контролювати дотримання строків погашення боргів. Це зменшить ймовірність втрат від визнання дебіторської заборгованості безнадійною.

Висновки з проведеного дослідження. Облік дебіторської заборгованості насамперед передбачає організацію розрахункових відносин підприємства з покупцями та замовниками, іншими дебіторами, які виникають у процесі здійснення господарської операції і є її об'єктивним результатом. Документальне забезпечення розрахункових операцій, визнання та оцінка дебіторської заборгованості, її погашення, управління заборгованістю є елементами системи організації бухгалтерського обліку розрахунків із дебіторами.

Методологічною основою управління вхідними грошовими потоками є правильно сформована та організована облікова політика підприємства в частині обліку дебіторської заборгованості.

Аналіз та узагальнення теоретичного та практичного наповнення елементів облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості підприємства та пропозиції щодо їх удосконалення дасть змогу сформулювати дієвий розпорядчий документ щодо облікової політики підприємства в частині дебіторської заборгованості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 р. № 237. URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-10/>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (в редакції Закону № 2164-VIII від 05.10.2017р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/IAS%2008_ukr_2016.pdf.

4. Супрунова І.В. Особливості організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю, аналізу. ISSN 1994-1749.2012. Вип. 2(23). С. 357–360.

5. Цегельник Н.І. Формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями. Облік і фінанси, № 4(66), 2014. С. 77–81.

6. Давидюк Т.В. Визнання та оцінка поточної дебіторської заборгованості: напрями удосконалення. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю, аналізу. ISSN 1994-1749.2012. Вип. 1(22). С. 102–108.

7. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 08 zhovtnia 1999 r. № 237.

2. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 1999 r. № 996-XIV (v redaktsii Zakonu № 2164-VIII vid 05.10.2017 r.

3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 8 «Oblikovi polityky, zminy v oblikovykh otsinkakh ta pomylky».

4. Suprunova I.V. (2012) Osoblyvosti orhanizatsii bukhhalterskoho obliku debitorskoi zaborhovanosti. [Peculiarities of organization of accounting for receivables] Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control and Analysis ISSN 1994-1749. Vol. 2(23), pp. 357–360 (in Ukrainian).

5. Tsehelnik N.I. (2014) Formuvannia oblikovoi polityky pidpriemstva shchodo obliku debitorskoi zaborhovanosti v systemi rozrakhunkiv z pokupciamy. [Development of Enterprise Accounting Policy on Accounting of Receivables within Payment System with Buyers]. Accounting and Finance, № 4(66), pp. 77–81 (in Ukrainian).

6. Davydiuk T.V. (2012) Vyznannia ta otsinka potочноi debitorskoi zaborhovanosti: napriamy udoskonalennia. [Recognition and evaluation of current accounts receivable: improvement directions]. Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control and Analysis ISSN 1994-1749. Vol. 1(22), pp. 102–108 (in Ukrainian).

7. Metodychni rekomendatsii shchodo oblikovoi polityky pidpriemstva: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 27 chervnia 2013 r. № 635.

Levchenko Z.M.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor at Department of Organization of Account and Audit,
Poltava State Agrarian Academy

FORMATION OF ACCOUNTING POLICY OF THE ENTERPRISE FOR ACCOUNTS RECEIVABLE

Accounts receivable arises during the normal operating cycle of the enterprise as a result of a certain settlement system. It is the main source for filling the cash flow and the result of the company's fulfilment of its obligations. The financial condition of the enterprise directly depends on the repayment of receivables and the timely receipt of funds. Management of accounts receivable is an effective lever of the enterprise management. Accounting determines the mechanisms for managing accounts receivable by forming the accounting policy of the enterprise.

The methodology of enterprise accounting is embodied in its accounting policy. In the article, the author justifies the place of accounting policy in the system of organization of accounting, its normative and methodological support. Opinions and suggestions of scientists on improving the accounting of receivables are being studied.

A list of the main elements of the accounting policy for receivables was proposed and justified.

In turn, change of the principle of recognition of income influences a technique of recognition of receivables and defines its components demanding the formation of a reserve of doubtful debts. Influence of accounting policies about the related parties on recognition and receivables assessment is also proved when determining the sum of income in such operations.

The inclusion of receivables to financial assets demands an accounting of its classification in the formation of accounting policies. Recognition, assessment, accounting, reflection in the reporting of receivables are included in financial instruments and have to be defined in accounting policies.

The author offers differentiation of methodical elements of accounting policies and the organizational procedures accompanying the organization of accounting.

Introduction of the offered actions will improve the effective management of receivables.